

Wkład Banku Światowego w realizację Milenijnych Celów Rozwojowych

Romuald Szymczak

Wprowadzenie

We wrześniu 2000 r., na progu trzeciego tysiąclecia, Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych jednogłośnie przyjęło bezprecedensowy w swojej historii dokument. Była nim tzw. Deklaracja Milenijna (Millennium Declaration). Określiła ona cele, które do 2015 r. ma osiągnąć wspólnota międzynarodowa w zakresie zmniejszenia skali ubóstwa oraz nierówności w dostępie do szkolnictwa, ochronie zdrowia i ochronie środowiska na świecie. Nowością tej inicjatywy jest jej kompleksowość, tzn. przypisanie konkretnej roli i obowiązków zarówno państwom rozwijającym się, jak też rozwiniętym oraz wyznaczenie poziomu wskaźników ilo-

ściowych (dochodowych i pozadochodowych), które mają być osiągnięte w ścisłych ramach czasowych.

Podstawowym celem działalności Banku Światowego¹ jest zwalczanie ubóstwa w skali globalnej. Od początku powstania Banku pomoc finansowa była przeznaczana na wzmocnienie tych dziedzin, które za-

---

¹ Bank Światowy tworzą dwie instytucje. Pierwsza z nich to Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju (International Bank for Reconstruction and Development – IBRD). Powstał w 1945 r. i udziela pożyczek rządów krajów o średnim poziomie rozwoju, oprocentowanych na warunkach rynkowych. Druga instytucja to Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (International Development Association – IDA). Powstało w 1960 r. i udziela najbiedniejszym państwom świata nieoprocentowanych (stała opłata roczna 0,75%), długoterminowych kredytów, a od 2002 r. również grantów. Cele obu instytucji, ramy działania, kierownictwo, personel oraz siedziba są wspólne.

pewniają rozwój społeczny i poprawę warunków życia. Bank Światowy jest też największą międzynarodową instytucją finansową działającą na rzecz państw rozwijających się. Jej wyspecjalizowana agenda, Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju, koncentruje się wyłącznie na najbiedniejszych państwach świata, udzielając nieoprocentowanych, długoterminowych kredytów i pomocy bezzwrotnej. Z racji swych zadań w zwalczaniu ubóstwa Bank Światowy odgrywa główną rolę w realizacji przyjętych Milenijnych Celów Rozwojowych. Bank Światowy jest świadomy, że osiągnięcie Celów ma nie tylko znaczenie społeczne i moralne. Wpływie również na wzmocnienie stabilności gospodarki światowej oraz pobudzi jej szybszy rozwój, włączając w jej obieg setki milionów ludzi żyjących obecnie w skrajnej nędzy.

Rys historyczny

Od początku swojego istnienia Bank Światowy dążył do poprawy warunków życia ludności w krajach członkowskich poprzez udzielanie pożyczek na rozbudowę infrastruktury transportowej, budowę szpitali, szkół oraz rozwój usług komunalnych. Taka formuła bardzo dobrze sprawdzała się w latach 40. i 50. ubiegłego stulecia w odbudowywanej ze zniszczeń wojennych Europie Zachodniej i Japonii. Powszechnie akceptowano wówczas pogląd o automatycznym wpływie inwestycji na wzrost gospodarczy i poprawę bytu ludności. Nie zwracano przy tym uwagi na inne czynniki, które zdecydowały w owym czasie o sukcesie projektów Banku Światowego. Wydaje się, że najistotniejszym czynnikiem wzrostu Europy i Japonii był ogromny postęp technologiczny. Dzięki wykwalifikowanej sile roboczej i nagromadzonemu w okresie wojny zasobowi wynalazków technicznych, nastąpiło przyspieszenie wzrostu gospodarczego, które przekładało się na wzrost poziomu życia. Na tamtym etapie nie bez znaczenia była również rosnąca rola państwa w gospodarce, przejawiająca się w zapewnianiu obywatelom coraz szerszego zakresu usług socjalnych i tworzeniu planów rozwojowych. Spowodowało to szybkie i trwałe zmniejszenie poziomu ubóstwa w krajach, które poniosły ogromne straty w wyniku II Wojny Światowej.

Począwszy od przełomu lat 50. i 60. działalność Banku Światowego zaczęła przenosić się do krajów Ameryki Łacińskiej i nowo powstałych państw Afryki i Azji. W przypadku państw rozwijających się udzielanie pożyczek inwestycyjnych bez zwracania uwagi na specyfikę danego kraju, uwarunkowania wewnętrzne, w tym poziom rozwoju instytucjonalnego, okazało się jednak bardzo nieefektywne. Bank nadal nie opracowywał strategii rozwojowych dla państw-beneficjentów, nie istniały również strategie sektorowe. Dochodziło do marnotrawstwa przyznanych środków i wzrostu zadłu-

żenia pożyczkobiorców. Jednocześnie nie poprawiały się wskaźniki rozwoju ekonomiczno-społecznego w większości państw rozwijających się, przy czym niektóre kraje zanotowały wręcz ich pogorszenie.

Dopiero na początku lat 90. minionego stulecia walka z ubóstwem i troska o zmniejszenie różnic w poziomie rozwoju między regionami i państwami stała się faktycznie przewodnim celem działalności Banku Światowego. W tym okresie, zapoczątkowanym upadkiem światowego systemu komunistycznego, nastąpił bowiem korzystny klimat do podjęcia działań w tej dziedzinie. Przełomowy okazał się wydany przez Bank Światowy w 1990 r. Raport o Rozwoju Świata (World Development Report 1990). Przedstawił on strategię walki z ubóstwem, bazującą na tworzeniu miejsc pracy oraz inwestycjach w tzw. kapitał ludzki, tj. zapewnieniu powszechnej edukacji, dostępu do wiedzy i opieki zdrowotnej. Podstawą działania stały się wówczas Krajowe Strategie Pomocy (Country Assistance Strategies), opracowywane we współpracy z administracją rządową. Strategie pomogły uporządkować zadania Banku w danym kraju, określając priorytety rozwoju i uzależniając wysokość pomocy od realizacji przez rząd określonych działań.

W maju 1996 r. Organizacja Narodów Zjednoczonych przyjęła listę siedmiu Międzynarodowych Celów Rozwojowych (International Development Targets), które miały być punktem odniesienia dla wszystkich instytucji pomocowych. Odnosiły one wskaźniki ubóstwa, poziomu opieki zdrowotnej, dostępności szkolnictwa notowane w 1990 r. do poziomów pożądaných w 2015 r.:

- 1) zredukowanie o połowę liczby osób żyjących w skrajnym ubóstwie,
- 2) zapewnienie wszystkim dzieciom edukacji na poziomie podstawowym,
- 3) wyeliminowanie zjawiska dyskryminacji kobiet w dostępie do edukacji na poziomie podstawowym i średnim,
- 4) obniżenie o dwie trzecie wskaźnika śmiertelności niemowląt i dzieci,
- 5) obniżenie o trzy czwarte wskaźnika śmiertelności kobiet w okresie ciąży i po porodzie,
- 6) zapewnienie wszystkim dostępu do usług medycznych związanych z prokreacją,
- 7) wprowadzenie do 2005 r. narodowych strategii trwałego rozwoju w celu powstrzymania do 2015 r. degradacji zasobów naturalnych.

Międzynarodowe Cele Rozwojowe zostały opracowane przez Komitet Pomocy Rozwojowej (Development Assistance Committee – DAC) Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Fakt ten utrudniał ich skuteczną realizację, gdyż kraje rozwijające się postrzegały je jako inicjatywę państw wysoko rozwiniętych, która nie była z nimi konsultowana.

Tabela 1 *Milenijne Cele Rozwojowe: cele, zadania i wskaźniki*

Cel 1. Likwidacja ekstremalnego ubóstwa i głodu	
Zadanie 1. Zmniejszenie do 2015 r. o połowę liczby ludności utrzymującej się za mniej niż 1 USD dziennie w stosunku do stanu z 1990 r.	Wskaźnik 1. Udział procentowy ludności utrzymującej się za mniej niż 1 USD dziennie Wskaźnik 2: Wskaźnik głębokości ubóstwa (częstość występowania x głębokość ubóstwa) Wskaźnik 3: Udział najbiedniejszych 5% społeczeństwa w konsumpcji krajowej
Zadanie 2. Zmniejszenie, między 1990 a 2015 r., o połowę liczby ludności cierpiącej głód	Wskaźnik 4. Częstotliwość występowania niedowagi wśród dzieci poniżej 5 lat Wskaźnik 5. Udział procentowy ludności, której dieta jest poniżej minimalnego poziomu energetycznego
Cel 2. Zapewnienie powszechnej edukacji na poziomie podstawowym	
Zadanie 3. Zapewnienie do 2015 r. wszystkim dzieciom bez względu na płeć możliwości ukończenia edukacji na poziomie podstawowym	Wskaźnik 6. Wskaźnik uczestnictwa netto w szkolnictwie na poziomie podstawowym Wskaźnik 7. Proporcja liczby dzieci rozpoczynających edukację w klasie 1 do tej, która osiąga poziom 5 klasy Wskaźnik 8. Udział procentowy ludności umiejącej czytać i pisać w grupie wiekowej 15-24 lata
Cel 3. Zmniejszenie dyskryminacji z uwagi na płeć oraz wzmocnienie roli kobiet	
Zadanie 4. Wyeliminowanie różnic w dostępie kobiet i mężczyzn do szkolnictwa podstawowego i średniego do 2005 r., oraz na wszystkich szczeblach edukacji – do 2015 r.	Wskaźnik 9. Relacja liczby dziewcząt do liczby chłopców w szkołach podstawowych, średnich i wyższych Wskaźnik 10. Relacja liczby kobiet umiejących czytać i pisać do liczby mężczyzn umiejących czytać i pisać w grupie wiekowej 15-24 lata Wskaźnik 11. Udział procentowy kobiet w ogóle zatrudnionych na umowę o pracę poza sektorem rolnym Wskaźnik 12. Udział procentowy kobiet wśród posłów do parlamentu
Cel 4. Ograniczenie śmiertelności wśród dzieci	
Zadanie 5. Zmniejszenie o dwie trzecie, między 1990 a 2015 r., śmiertelności dzieci poniżej 5. roku życia	Wskaźnik 13. Stopa śmiertelności wśród dzieci poniżej 5. roku życia Wskaźnik 14. Stopa śmiertelności niemowląt Wskaźnik 15. Udział procentowy rocznych dzieci zaszczepionych na odrę
Cel 5. Poprawa opieki zdrowotnej nad kobietami w ciąży i po porodzie	
Zadanie 6. Zmniejszenie o trzy czwarte, między 1990 a 2015 r., wskaźnika śmiertelności kobiet w okresie ciąży i po porodzie	Wskaźnik 16. Wskaźnik śmiertelności kobiet w okresie okołoporodowym Wskaźnik 17. Udział procentowy porodów odebranych przez wykwalifikowany personel
Cel 6. Zwalczenie rozprzestrzeniania się wirusa HIV oraz AIDS, malarii i innych chorób zakaźnych	
Zadanie 7. Zatrzymanie do 2015 r., a następnie ograniczenie rozprzestrzeniania się wirusa HIV i choroby AIDS	Wskaźnik 18. Częstotliwość występowania HIV wśród kobiet w ciąży w wieku 15-24 lata Wskaźnik 19. Częstotliwość stosowania środków antykoncepcyjnych Wskaźnik 20. Liczba osieroconych dzieci w wyniku epidemii HIV/AIDS
Zadanie 8. Zatrzymanie do 2015 r., a następnie ograniczenie rozprzestrzeniania się malarii i innych chorób zakaźnych	Wskaźnik 21. Udział procentowy zgonów wywołanych malarią w ogólnej liczbie zgonów Wskaźnik 22. Udział procentowy ludności żyjącej na terenach malarycznych stosujących środki przeciwko tej chorobie Wskaźnik 23. Udział procentowy zgonów wywołanych gruźlicą w ogólnej liczbie zgonów Wskaźnik 24. Udział procentowy przypadków gruźlicy wykrytych i leczonych w sposób zgodny ze standardami międzynarodowymi

Tabela 1 *Milenijne Cele Rozwojowe: cele, zadania i wskaźniki*

Cel 7. Zachowanie równowagi w relacji człowiek – środowisko przyrodnicze	
Zadanie 9. Włączenie zasad zrównoważonego rozwoju do planów i programów rządowych oraz odwrócenie tendencji zmniejszania się zasobów środowiska przyrodniczego	Wskaźnik 25. Wskaźnik lesistości Wskaźnik 26. Obszary lądowe objęte ochroną przyrody Wskaźnik 27. PKB w przeliczeniu na zużyta jednostkę energii (energochłonność) Wskaźnik 28. Emisja dwutlenku węgla (na mieszkańca) (Dodatkowo dwa wskaźniki odnoszące się do stanu atmosfery ziemskiej: stan powłoki ozonowej oraz poziom stężenia gazów cieplarnianych)
Zadanie 10. Zmniejszenie o połowę, do 2015 r., udziału procentowego ludności bez stałego dostępu do czystej wody pitnej	Wskaźnik 29. Udział procentowy ludności korzystającej ze stałego dostępu do uzdatnionych źródeł wody pitnej
Zadanie 11. Osiągnięcie do 2020 r. znaczącej poprawy standardu życia co najmniej 100 milionów mieszkańców dzielnic nędzy	Wskaźnik 30. Udział procentowy ludności z dostępem do urządzeń sanitarnych Wskaźnik 31. Udział procentowy ludności mogącej uzyskać tytuł własności (mogą być również zastosowane wskaźniki na odnoszące się oddzielnie do terenów wiejskich i miejskich)
Cel 8. Realizowanie Programu Światowego Partnerstwa dla Rozwoju	
Zadanie 12. Udoskonalenie otwartych, bazujących na jasnych zasadach, przewidywalnych i niedyskryminujących systemów handlu światowego i finansowego	Niektóre wskaźniki wymienione poniżej będą monitorowane dla określonych grup państw (najsłabiej rozwiniętych, państw afrykańskich, bez dostępu do morza, małych krajów wyspiarskich)
Zadanie 13. Wsparcie najbiedniejszych państw świata w kwestiach: barier taryfowych i pozataryfowych eksportu z tych państw, umorzenia zadłużenia w ramach inicjatywy HIPC oraz oficjalnego zadłużenia dwustronnego, zwiększenia pomocy w ramach ODA dla państw realizujących program walki z ubóstwem	<u>Oficjalna Pomoc dla Rozwoju (ODA)</u> Wskaźnik 32. Udział procentowy ODA netto w PKB państw donatorów pomocy (celem jest osiągnięcie 0,7% PKB łącznie oraz 0,15% dla najsłabiej rozwiniętych państw) Wskaźnik 33. Udział procentowy ODA w finansowaniu usług społecznych (szkolnictwo podstawowe, podstawowa opieka zdrowotna, wyżywienie, czysta woda, usługi komunalne)
Zadanie 14. Wsparcie państw bez dostępu do morza oraz małych krajów wyspiarskich	Wskaźnik 34. Udział procentowy ODA, niezwiązanej z konkretnym przedsięwzięciem
Zadanie 15. Rozwiązanie problemu zadłużenia państw rozwijających się na poziomie krajowym i międzynarodowym w celu zapewnienia ich długoterminowej zdolności obsługi	Wskaźnik 35. Udział procentowy ODA przeznaczony na ochronę środowiska w małych krajach wyspiarskich Wskaźnik 36. Udział procentowy ODA przeznaczony na rozwój sektora transportowego w krajach bez dostępu do morza <u>Dostęp do rynku</u> Wskaźnik 37. Udział procentowy eksportu (wg wartości, z wyłączeniem broni) zwolnionego z cel i kontyngentów eksportowych Wskaźnik 38. Średni poziom cel i kontyngentów eksportowych nałożonych na produkty rolne, tekstylia i odzież Wskaźnik 39. Krajowe i eksportowe subsydia rolne w krajach OECD Wskaźnik 40. Udział procentowy ODA przeznaczony na zwiększenie zdolności eksportowych <u>Zdolność obsługi zadłużenia</u> Wskaźnik 41. Udział procentowy oficjalnego zadłużenia dwustronnego umorzonego w ramach inicjatywy HIPC Wskaźnik 42. Wysokość obsługi zadłużenia w stosunku do wielkości eksportu towarów i usług Wskaźnik 43. Udział procentowy ODA przeznaczony na redukcję zadłużenia Wskaźnik 44. Liczba państw, które osiągnęły punkt decyzyjny i realizacyjny w ramach inicjatywy oddłużeniowej HIPC
Zadanie 16. Opracowanie i wprowadzenie we współpracy z krajami rozwijającymi się strategii tworzenia miejsc pracy dla ludzi młodych	Wskaźnik 45. Stopa bezrobocia wśród osób w grupie wiekowej 15-24 lata
Zadanie 17. Zapewnienie społeczeństwom krajów rozwijających się, we współpracy z firmami farmaceutycznymi, dostępu do tanich podstawowych leków	Wskaźnik 46. Udział procentowy ludności z trwałym dostępem do tanich podstawowych leków
Zadanie 18. Umożliwienie, we współpracy z sektorem prywatnym, dostępu do nowoczesnych technologii, w szczególności dostępu do informacji i telekomunikacji	Wskaźnik 47. Liczba linii telefonicznych na 1000 mieszkańców Wskaźnik 48. Liczba komputerów osobistych na 1000 mieszkańców

Źródło: Bank Światowy; tłumaczenie własne.

Mimo to w Banku Światowym od razu doceniono znaczenie Celów jako wyznacznika efektywności udzielanej pomocy. Już na początku 1997 r. znalazły one odzwierciedlenie w Kompleksowej Strategii Działania Banku (Strategic Compact), która zrewolucjonizowała wewnętrzną strukturę i formy działania tej instytucji. Zdecentralizowano wówczas funkcje operacyjne Banku. Dyrektorzy krajowi i personel odpowiedzialny za realizację programu zostali przeniesieni do krajów beneficjentów. Ułatwiło to bieżącą współpracę z rządem i instytucjami pozarządowymi oraz monitorowanie przez Bank poprawy wskaźników określonych przez ONZ.

Równoległe z realizacją Międzynarodowych Celów Rozwojowych prowadzono konsultacje z krajami rozwijającymi się, zmierzające do doprecyzowania i rozszerzenia Celów. W rezultacie latem 2000 r. powstała lista tzw. Milenijnych Celów Rozwojowych (MCR), aprobowana i uznana za najważniejsze do osiągnięcia zarówno przez państwa rozwinięte, jak i rozwijające się. MCR zostały jednogłośnie przyjęte przez wszystkich członków ONZ na wrześniowej sesji Zgromadzenia Ogólnego. Przez kolejne dwa lata Cele były modyfikowane, a w połowie 2002 r. na Szczycie Rozwojowym w Johannesburgu przyjęto plan ich osiągnięcia wraz z koniecznym pakietem finansowym.

Plan realizacji MCR zakłada, że siedem pierwszych celów będzie osiągniętych nie tylko w skali całego świata (wówczas wystarczyłaby poprawa sytuacji w kilku państwach o dużej liczbie ludności), ale również w poszczególnych krajach. Cel ósmy, odnoszący się do realizacji programu partnerstwa dla rozwoju, ma zostać osiągnięty wspólnym wysiłkiem grupy państw wysoko rozwiniętych oraz instytucji rozwojowych.

Strategia Banku Światowego a Milenijne Cele Rozwojowe

Obowiązującą od 1999 r. strategią działalności Banku Światowego jest tzw. Kompleksowy Plan Rozwoju (Comprehensive Development Framework – CDF). Przywiązuje się w nim wagę do strukturalnych i społecznych czynników rozwoju, a także długoterminowego planowania rozwoju gospodarczego i jasnego określenia roli poszczególnych uczestników procesu rozwoju. CDF silnie akcentuje dominującą rolę rządów i uznanie przez nie programu za własny (ang. *ownership*), zarówno na etapie podejmowania decyzji, jak i w procesie realizacji. Instrumentem, który służy realizacji CDF, są przygotowywane dla poszczególnych państw Raporty o Strategii Zmniejszania Ubóstwa (Poverty Reduction Strategy Papers – PRSPs). W 2001 r. strategia ta została doprecyzowana i bezpośrednio skierowana na realizację Milenijnych Celów Rozwojowych. Przyjęty wówczas Plan Strategiczny (Stra-

tegic Framework) obejmuje lata 2001-2005 i zakłada udzielenie pomocy finansowej i technicznej państwom realizującym Cele, a także podjęcie przez Bank głównej roli w osiągnięciu przez wspólnotę międzynarodową Celu ósmego. Realizację tych działań oparto na pięciu filarach:

1) wspieranie przez Bank Światowy wzrostu gospodarczego jako podstawowego elementu walki z ubóstwem;

2) podejmowanie kompleksowych działań obejmujących wiele sektorów (np. osiągnięcie celów w zakresie ochrony zdrowia wymaga nakładów w innych dziedzinach, w tym usługach komunalnych, infrastrukturze transportowej a także wzmocnienia instytucjonalnego, walki z korupcją);

3) ocena wyników oraz monitoring stopnia osiągnięcia Celów, w tym przede wszystkim regularne raportowanie Komitetowi Rozwoju²;

4) efektywny sposób udzielania pomocy – Cele umożliwiają ocenę efektywności poszczególnych działań, dzięki czemu pozwalają na bardziej efektywne wykorzystanie środków w przyszłości;

5) definiowanie priorytetów i współpraca ze wszystkimi instytucjami oferującymi pomoc (rządową, prywatną i wielostronną).

Obecnie wszystkie strategie rozwojowe dla krajów (CAS), którym Bank udziela pomocy, muszą odnosić się bezpośrednio do Milenijnych Celów Rozwojowych. W związku z tym działalność Banku w danym kraju koncentruje się na trwałym ograniczaniu ubóstwa. Pomoc finansowa Banku Światowego dla państw rozwijających się i przechodzących transformację ustrojową osiąga rocznie około 20 mld USD. W roku fiskalnym 2002 (1 lipca 2001 r. – 30 czerwca 2002 r.) Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju udzielił pożyczek na kwotę 11,5 mld USD (dla państw o średnim dochodzie, na standardowych warunkach). Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju (IDA), udzielające nieoprocentowanych kredytów na 35 lub 40 lat najbardziej ubogim państwom świata, udostępniło prawie 8,1 mld USD. W roku fiskalnym 2003 wsparcie to wynosiło odpowiednio 11,3 mld USD oraz 7,3 mld USD, przy czym IDA udzieliła z tego ponad 1 mld USD w formie grantów. Szczególną rolę w realizacji MCR odgrywa właśnie IDA. Jej działalność obejmuje 79 najbardziej ubogich państw świata, gdzie żyje większość ludności utrzymującej się za mniej niż 2 USD dziennie, co Bank Światowy uznaje za próg ubóstwa materialnego. Prawie 80% z 2,5 miliarda mieszkańców państw-beneficjentów operacji IDA żyje poniżej tego progu, przy czym prawie 40%, tj. ponad 850 milionów za mniej niż 1 USD dziennie.

² Komitet Rozwoju (Development Committee) jest wspólnym forum Banku Światowego i MFW. Zadaniem Komitetu jest budowa międzyrządowego konsensusu w sprawach dotyczących polityki rozwojowej na świecie. Pełni on funkcję doradczą wobec Rady Gubernatorów BŚ i MFW. Komitet składa się z 24 członków reprezentujących wszystkie kraje członkowskie i obraduje dwa razy w roku.

Tabela 2 *Struktura i skala pomocy Banku Światowego na tle innych organizacji międzynarodowych (płatności brutto)*

	Lata 1990-1991 (średnio rocznie)		1999		2001	
	mln USD	%	mln USD	%	mln USD	%
Finansowanie na warunkach ulgowych, w tym:	15.817	100,0	17.912	100,0	19.208	100,0
Afrykański Fundusz Rozwoju	638	4,0	516	2,9	464	2,4
Azjatycki Fundusz Rozwoju	1.130	7,1	1.114	6,2	1.031	5,4
Międzypamerykański Bank Rozwoju	404	2,6	512	2,9	545	2,8
Unia Europejska	3.079	19,5	5.238	29,2	5.908	30,8
Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych (UNDP)	923	5,8	508	2,8	282	1,5
UNICEF	586	3,7	564	3,1	600	3,1
Międzynarodowy Fundusz Walutowy (MFW)	864	5,5	1007	5,6	1111	5,8
Bank Światowy (IDA)	4.393	27,8	6.135	34,3	6.160	32,1
Finansowanie na warunkach standardowych, w tym:	19.890	100,0	28559	100,0	22564	100,0
Afrykański Bank Rozwoju	1.361	6,8	723	2,5	614	2,7
Azjatycki Bank Rozwoju	1.878	9,4	3710	13,0	2.850	12,6
Międzypamerykański Bank Rozwoju	2.467	12,4	7.934	27,8	6.016	26,7
Unia Europejska	423	2,1	855	3,0	662	2,9
Bank Światowy (Międzynarodowy Bank Odbudowy i Rozwoju)	12.290	61,8	13.256	46,4	10.729	47,5
Razem finansowanie przez organizacje międzynarodowe	35.707	100,0	46.471	100,0	41.772	100,0
Razem Bank Światowy	16.683	46,7	19.391	41,7	16.889	40,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Development Co-operation 2002 Report, OECD, 2003*.

Jednocześnie wzrasta świadomość, że dla wielu krajów rozwijających się równie istotny jak pomoc finansowa i techniczna jest swobodny dostęp do rynków krajów rozwiniętych. Strategia Banku Światowego przewiduje zatem wspieranie wysiłków na rzecz zakończenia negocjacji WTO w ramach rundy z Doha³ (tzw. Doha Development Agenda) na takich zasadach, aby korzyści odniosły w równym stopniu obie grupy państw.

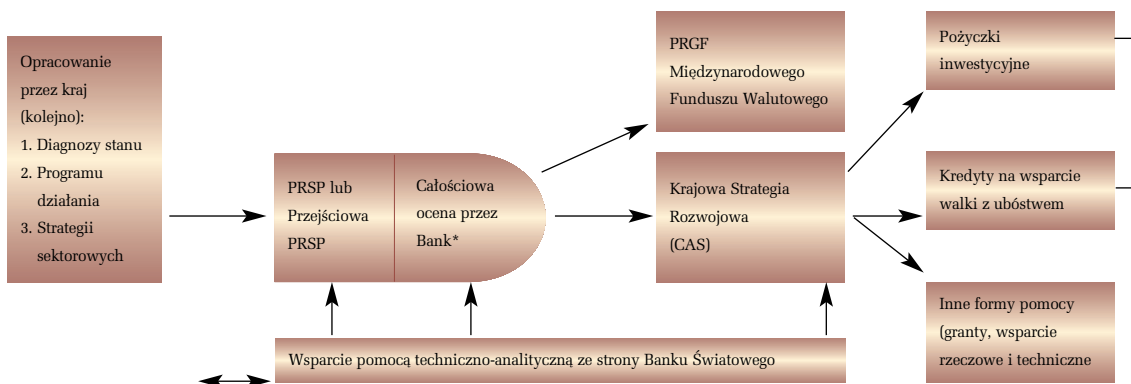
Tabela 2 obrazuje rolę Banku Światowego w grupie podmiotów udzielających wielostronnej pomocy rozwojowej. Udział Banku w łącznej kwocie finansowania rozwoju przez organizacje międzynarodowe przekracza 40%. Powolna, choć trwała tendencja spadkowa tego udziału wiąże się przede wszystkim z rosnącą rolą pomocy udzielanej przez Unię Europejską z jej budżetu. Dotyczy to w pierwszej kolejności pomocy udzielanej na warunkach ulgowych, kwalifikowanej przez OECD jako oficjalna pomoc dla rozwoju, tj. zawierającej minimum 25% równoważnika grantu. Z tego względu Unia Europejska, obok regionalnych banków rozwoju (Azjatycki, Afrykański i Międzypamerykański Bank Rozwoju), stała się głównym partnerem Banku Światowego w procesie realizacji Milenijnych Celów Rozwojowych.

Programy sektorowe Banku Światowego

Zadania wynikające z MCR znajdują odzwierciedlenie w strategiach sektorowych Banku Światowego. Najważniejsze znaczenie mają te sektory, które bezpośrednio odnoszą się do planu z Johannesburga. Strategie sektorowe Banku Światowego dotyczące edukacji, ochrony zdrowia, ochrony środowiska oraz usług komunalnych przenoszą realizację zadań milenijnych na program pomocy technicznej i finansowania projektów w krajach beneficjentach. Z uwagi na złożoność zjawiska ubóstwa w Planie Strategicznym Banku przewidziano, że działania w pozostałych sektorach zostaną również podporządkowane tym samym celom. Chodzi tu przede wszystkim o strategię dla sektora energetycznego, sektora rolnego, rozwoju obszarów zurbanizowanych, transportu, a także sektora finansowego.

W Raporcie Banku o Rozwoju Światowym na 2004 r. kładzie się nacisk na inicjatywy wielosektorowe. Przykładem mogą być projekty na rzecz poprawy jakości życia w budynkach zamieszkiwanych przez ubogą ludność wiejską, opracowane wspólnie przez departamenty sektorowe Banku zajmujące się ochroną zdrowia, energią, środowiskiem oraz równouprawnieniem kobiet. Współpracę wielu sektorów ułatwia ponadto szybkie realokowanie środków. Obecnie do najważniejszych sektorów, gdzie Bank Światowy kieruje największymi funduszami, zalicza się sektor edukacji oraz ochrony zdrowia. Ten ostatni odgrywa główną rolę w działaniach zmierzających do ograniczenia zasięgu AIDS oraz gruźlicy w najbiedniejszych państwach świata.

³ W listopadzie 2001 r. w Doha w Katarze odbyła się konferencja ministerialna Światowej Organizacji Handlu (WTO) mająca na celu dalsze liberalizowanie handlu światowego. Podjęto wówczas decyzję o rozpoczęciu nowej rundy wielostronnych negocjacji handlowych. Runda ta zwana jest rozwojową, gdyż w sposób szczególny ma uwzględniać interesy i potrzeby krajów rozwijających się w tym zakresie handlu towarami rolnymi.

Schemat 1 *Model realizacji działań rozwojowych*

* Bank ocenia, czy program rządowy, zawarty w Strategii Zmniejszenia Ubóstwa (PRSP), gwarantuje prawidłowe wykorzystanie pomocy rozwojowej, która ma być udzielona przez Bank i MFW. Całościowa ocena Banku (Joint Staff Assessment) łączy program i priorytety nakreślone przez rząd danego kraju ze strategią działania Banku oraz wsparciem MFW za pomocą Programu Wsparcia Wzrostu Gospodarczego i Zmniejszenia Ubóstwa (Poverty Reduction and Growth Facility – PRGF).

Niektóre przyjęte już strategie sektorowe Banku Światowego stawiają wyższe cele niż MCR. Na przykład strategia dla obszarów zurbanizowanych zakłada poprawę standardu życia w dzielnicach nędzy dla więcej niż 100 milionów ludzi dodatkowo przewiduje poprawę opieki zdrowotnej oraz zmniejszenie skali ubóstwa na tych obszarach.

Różnice regionalne przejawiające się w specyficznych uwarunkowaniach kulturowych oraz różnym poziomie rozwoju sprawiają, że Bank Światowy zaczął w ostatnich latach opracowywać strategie sektorowe dla poszczególnych regionów (np. dla Regionu Południowo-Wschodniej Azji, Subsaharyjskiej Afryki, Afryki Północnej i Bliskiego Wschodu). Uwzględniają one różnice między regionami i zawierają rekomendacje dla państw o najniższym poziomie rozwoju oraz dla krajów wyżej rozwiniętych. Biorą również pod uwagę wpływ sytuacji w innych sektorach oraz rolę rozwiązań instytucjonalnych i rozwoju infrastruktury. Na przykład zmniejszenie śmiertelności wśród niemowląt i dzieci poniżej 5. roku życia wymaga trwałej poprawy dostępu do czystej wody pitnej, dostępności usług transportowych oraz poprawy stanu edukacji matek. Strategie takie istotnie ułatwiają diagnozę i walkę z ubóstwem.

Wyniki prac nad strategiami sektorowymi wykorzystywane są przez Bank Światowy w realizacji, wraz z innymi partnerami, programów o charakterze globalnym (tzw. *global programs*), wspierających rządy państw na całym świecie w osiągnięciu ważnych celów. Bank uczestniczy obecnie w 70 takich programach, z czego 30 zarządza. Ponad połowa programów globalnych odnosi się do sektora ochrony środowiska, ochrony zdrowia i sektora rolnego. Środki przeznaczone przez Bank Światowy na te cele przekraczają 600 mln USD rocznie. Do najważniejszych programów, którymi Bank zarządza, należą: Grupa Doradcza dla Międzynarodowych Badań na rzecz Rolnictwa (Consultati-

ve Group on International Agricultural Research – CGIAR), Globalny Fundusz na rzecz Ochrony Środowiska, Program Zwalczania Malariai, a także Program Mikropożyczek dla Najbiedniejszych. CGIAR, najbardziej znany program globalny, przyczynił się do zmniejszenia niedożywienia na znacznych obszarach Afryki i Azji Południowej finansując tanią produkcję podstawowych artykułów żywnościowych, dostępnych dla najbiedniejszej ludności.

Programy dla krajów-beneficjentów a Milenijne Cele Rozwojowe

Z uwagi na charakter Kompleksowego Planu Rozwoju oraz przyjętą deklarację, aby Milenijne Cele Rozwojowe zostały osiągnięte zarówno w skali globalnej, jak i w poszczególnych państwach, najistotniejszym obszarem działania dla Banku Światowego pozostają nadal kraje-beneficjenci. Jest to jednocześnie główny obszar współpracy Banku Światowego z MFW i innymi organizacjami rozwojowymi. Problem koordynacji działań wielostronnych nie był przez wiele lat rozwiązany i powodował znaczne marnotrawstwo środków i niską efektywność pomocy. W ostatnich latach nastąpiła jednak znaczna poprawa, a Bank Światowy inicjuje wiele wspólnych przedsięwzięć. W 2001 r. Komisja Europejska przyjęła PRSP jako podstawowy dokument w realizacji własnego programu pomocy rozwojowej dla Afryki. W planach jest rozszerzenie wykorzystania PRSP przez Unię Europejską na Azję Południową i Amerykę Łacińską. Świadczy to, że uniwersalność rozwiązań opracowanych w Banku Światowym znajduje uznanie innych instytucji, a Bank odgrywa główną rolę w procesie rozwojowym. Co roku odbywają się dwustronne konsultacje, podczas których opracowywane są ramy współpracy BŚ i UE we wszystkich regionach świata.

Tabela 3 *Pomoc techniczna i analityczna Banku Światowego (Economic and Sector Work - ESW)*

Rodzaj opracowania	Liczba opracowań techniczno-analitycznych		
	1998	2001	2003
Główne raporty diagnostyczne	60	62	120
Raporty o charakterze doradczym dla krajów operacji	75	71	124
Raporty regionalne	38	28	36
Inne opracowania techniczno-analityczne	155	174	311
Razem ESW	328	335	591

Źródło: *The World Bank Annual Report 2003.*

W lutym 2003 r. odbyła się w Rzymie konferencja z udziałem Banku Światowego, MFW, Komisji Europejskiej oraz innych dawców pomocy wielostronnej. Przyjęto wspólną deklarację o koordynacji działań rozwojowych na poziomie krajowym (tzw. Rome Declaration on Harmonization). Stosowanie zapisów Deklaracji ma przyczynić się do zmniejszenia po stronie beneficjenta kosztów programu rozwojowego oraz ma gwarantować pełną harmonizację działań podejmowanych przez kilka instytucji. Na podstawie tych ustaleń Bank Światowy opracował krajowy model działań rozwojowych (Country Business Model) w państwach o niskim dochodzie. Podstawą modelu jest udzielana przez Bank

Światowy pomoc techniczna i analityczna na wszystkich etapach procesu. Do podstawowych w tym względzie opracowań analitycznych należą tzw. główne raporty diagnostyczne, tj. oceny skali ubóstwa, przeglądy systemów wydatków publicznych, przeglądy polityki rozwojowej, oceny systemów finansowych w poszczególnych krajach oraz raporty diagnozujące stan gospodarek państw członkowskich Banku Światowego. Liczba tego typu opracowań rośnie, a ich użyteczność jest bardzo wysoko oceniana przez rządy objętych badaniami państw (tabela 3).

Strategia Zmniejszania Ubóstwa, po uznaniu jej przez dany kraj za własną, jest przygotowywana

Wybrane kredyty IDA udzielone w okresie od 1.07.2002 r. do 30.06.2003 r.

(nieoprocentowane kredyty o terminie spłaty 35 – 40 lat, z dziesięcioletnim okresem karencji)

Bangladesz – Kredyt na Wsparcie Procesu Rozwojowego

300 mln USD (łącznie koszt projektu 300 mln USD)

Celem jest wsparcie realizacji Strategii Zmniejszania Ubóstwa w Bangladeszu. Kredyt wspiera te elementy strategii, które służą poprawie klimatu inwestycyjnego i stymulują wzrost gospodarczy (stosowanie dobrych praktyk, poprawa statusu kobiet, przebudowa systemu opieki społecznej, szkolenia zawodowe).

Boliwia – Kredyt na Dostosowania Strukturalne w Zakresie Zabezpieczeń Społecznych

35 mln USD (łącznie koszt projektu 107 mln USD)

Celem jest utrzymanie dotychczasowych nakładów na opiekę zdrowotną, szkolnictwo i zabezpieczenia społeczne dla najbardziej potrzebujących mieszkańców Boliwii w okresie kryzysu gospodarczego i załamania systemu finansów publicznych (z uwagi na charakter okres spłaty skrócono do 20 lat).

Kamerun – Kredyt Inwestycyjny na Budowę Infrastruktury w Mieście Douala

56,4 mln USD (łącznie koszt projektu 72 mln USD)

Celem jest poprawa warunków życia mieszkańców miasta dzięki ich aktywizacji gospodarczej i zmniejszeniu bezrobocia poprzez modernizację sieci dróg oraz pomoc techniczną w zakresie infrastruktury.

Etiopia – Kredyt Inwestycyjny na Elektryfikację

132,7 mln USD (łącznie koszt projektu 199,1 mln USD)

Celem jest zapewnienie dostępu do energii elektrycznej dla 850 tys. osób. Zostanie również opracowana długoterminowa strategia energetyczna nakierowana na wsparcie lokalnych przedsiębiorstw. Przewidywana jest również poprawa stanu środowiska przyrodniczego.

Nigeria – Kredyt na Inwestycje w Program Szkolnictwa Podstawowego

101 mln USD (łącznie koszt projektu 129 mln USD)

Celem jest poprawa warunków nauczania w szkołach podstawowych oraz zapewnienie lepszego dostępu do szkół w rejonie objętym projektem. Przewidziane są szkolenia dla nauczycieli, poprawa wyposażenia szkół w pomoce dydaktyczne oraz remonty budynków szkolnych.

Źródło: *opracowanie własne na podstawie The World Bank Annual Report 2003.*

Tabela 4 Postęp w realizacji MCR w wybranych krajach rozwijających się

Kraj	Udział procentowy ludności utrzymującej się za mniej niż 1 USD dziennie			Udział procentowy dzieci, które kończą szkołę podstawową (poziom piątej klasy)			Stopy śmiertelności wśród dzieci poniżej piątego roku życia (na 1000 żywych urodzeń)		
	1990	2000	MCR do 2015	1990	2000	MCR do 2015	1990	2000	MCR do 2015
	Bangladesz	43	34	21	50	70	100	144	82
Boliwia	18	15	9	55	72	100	87	68	29
Burkina Faso	44	46	22	19	27	100	210	198	70
Etiopia	48	44	24	22	24	100	193	174	64
Honduras	25	24	13	66	67	100	61	40	20
Madagaskar	57	64	29	30	34	100	168	139	56
Pakistan	34	33	17	43	59	100	128	110	43
Tanzania	22	19	11	47	65	100	163	165	54
Uganda	40	35	20	39	62	100	165	127	55
Wietnam	76	31	38	b.d.	92	100	58	46	19

Źródło: Raport Banku Światowego SecM2003-0370.

i wprowadzana przy szerokim udziale przedstawicieli organów wybieralnych (parlament, samorząd lokalny), instytucji pozarządowych oraz sektora prywatnego i związków zawodowych. Podmioty te uczestniczą także w monitorowaniu i ocenie realizacji Strategii.

Do końca 2003 r. 32 państwa o niskim poziomie rozwoju (na prawie 80) opracowały i przyjęły do realizacji Strategie Zmniejszania Ubóstwa. Jednocześnie zapisy tych strategii są sukcesywnie przenoszone do strategii rozwojowych (CAS) opracowywanych przez Bank Światowy we współpracy z zainteresowanymi państwami. Jednym z istotnych narzędzi służących realizacji CAS, a w konsekwencji PRSP są – oprócz klasycznych pożyczek inwestycyjnych – kredyty na wsparcie walki z ubóstwem (Poverty Reduction Support Credits). Są one przeznaczone na dostosowania strukturalne i społeczne przewidziane w CAS i muszą być zgodne z szerszymi celami wynikającymi ze Strategii Zmniejszania Ubóstwa przyjętej przez rząd kraju-beneficjenta. Udzielane są wyłącznie po spełnieniu przez kraj ubiegający się o pomoc wielu warunków, przede wszystkim w zakresie reform instytucjonalnych. Kredyty te są udzielane zwykle w jednej transzy na jeden rok.

Postęp w Realizacji Milenijnych Celów Rozwojowych

Bank Światowy, OECD oraz wiele innych instytucji dokonują okresowych ocen procesu realizacji MCR. W jednym oceny są zgodne: nie jest możliwe, przy najmniej przy obecnym poziomie udzielanej pomocy rozwojowej, pełne osiągnięcie w wyznaczonym terminie Celów Milenijnych. Bank Światowy szacuje, że by-

łyby to osiągalne, gdyby wszystkie najbiedniejsze państwa świata przyjęły własne strategie i skrupulatnie je realizowały, a środki przeznaczone na rozwój wzrosły dwukrotnie, począwszy od 2004 r. W połowie 2003 r. Bank Światowy ocenił, że spośród badanych 48 państw, które z pomocą Banku realizują program oparty na zasadach określonych w Kompleksowym Planie Rozwoju (badanie nie objęło dużych państw – Indii, Chin, Indonezji), jedynie dwanaście⁴ ma szansę na osiągnięcie do 2015 r. zdecydowanej większości wskaźników rozwojowych zgodnych z MCR. Co bardzo istotne, wszystkie te kraje przygotowały własne strategie zmniejszenia ubóstwa oraz realizują je korzystając ze wsparcia Banku Światowego i innych instytucji. Pozostałe kraje odnotowują postęp jedynie selektywny, w odniesieniu do niektórych celów. Wiele z nich nie będzie w stanie ich osiągnąć przy obecnym zaangażowaniu rządów i organizacji społecznych oraz poziomie pomocy zewnętrznej. Najgorsza jest sytuacja w zakresie poprawy opieki zdrowotnej, ograniczania śmiertelności dzieci oraz zapewniania powszechności edukacji. Kierownictwo Banku Światowego wskazało w związku z tym sześć działań, na których w najbliższych kilku latach koncentrować się będą wszystkie instytucje rozwojowe:

1) dalsze wspieranie beneficjentów w tworzeniu długoterminowych strategii rozwojowych i planów wydatków budżetowych na ich realizację,

2) popieranie narodowej dyskusji nad założeniami strategii rozwojowych i zmniejszania ubóstwa oraz w trakcie jej realizacji (większość państw najslabiej za-

⁴ Boliwia, Burkina Faso, Etiopia, Ghana, Gwinea, Kirgistan, Mauretania, Rwanda, Senegal, Tanzania, Uganda, Wietnam. Burkina Faso i Etiopia odnotowują postęp dopiero od 2000 r.

awansowanych pod tym względem w MCR nie przeprowadzało szerokich konsultacji społecznych),

3) wspieranie prac analitycznych realizowanych w krajach-beneficjentach oraz tworzenia kompleksowych strategii wzmocnienia instytucjonalnego,

4) finansowanie tylko tych projektów inwestycyjnych, które są zgodne z zasadami Kompleksowego Planu Rozwoju Banku Światowego,

5) dostosowanie krajowych systemów statystycznych do potrzeb związanych z monitorowaniem specyficznych dla danego kraju Milenijnych Celów Rozwojowych,

6) dostosowanie zasad i praktyki działalności operacyjnej Banku i innych dawców pomocy do zasad Kompleksowego Planu Rozwoju.

Realizacja celu ósmego, dotyczącego programu partnerstwa dla rozwoju jest również mało prawdopodobna. Wymierny wskaźnik realizacji celu, tj. osiągnięcie udziału pomocy rozwojowej państw-donatorów na poziomie 0,7% PKB pozostaje nieosiągalny. Obecnie dla wszystkich państw wysoko rozwiniętych wynosi on średnio około 0,22%. Po znacznym spadku w pierwszej połowie lat 90. co najmniej od siedmiu lat pozostaje na niezmiennym poziomie. Jednocześnie Bank Światowy szacuje, że zniesienie taryf celnych w handlu światowym zmniejszyłoby liczbę ludności żyjącej w biedzie o ponad 140 milionów do 2015 roku.

Uwagi końcowe

Zbyt powolny postęp w realizacji Milenijnych Celów Rozwojowych sprawił, że w Banku Światowym zaczęto zdawać sobie sprawę z konieczności zmian podejścia do tego problemu. Z uwagi na przewodnią rolę Banku w ograniczaniu światowego ubóstwa porażka w osiągnięciu MCR może spowodować utratę przez niego wiarygodności. Stąd coraz większy wysiłek, aby najbliższe lata, rozstrzygające pod tym względem, zostały jak najlepiej wykorzystane. Przewiduje się, że działania powinny się koncentrować na trzech kierunkach:

1) dalszym doskonaleniu strategii rozwojowych i pomocowych (PRSP i CAS) oraz dążeniu do poprawy efektywności udzielanej pomocy,

2) lobbyingu na rzecz zwiększenia pomocy finansowej, zarówno w zakresie pomocy wielostronnej, jak i dwustronnej oraz dalsza harmonizacja tych działań,

3) wspieraniu liberalizacji handlu światowego i innych inicjatyw w ramach światowego partnerstwa na rzecz rozwoju.

Bank Światowy nadal będzie się opierać na Kompleksowym Planie Rozwoju, który z pewnością będzie udoskonalany. Doświadczenia ostatnich lat pokazują, że przygotowanie przez rządy Strategii Zmniejszania Ubóstwa przy wsparciu Banku Światowego, a następnie na ich podstawie strategii rozwojowych Banku dla

kraju (CAS) i zaczyna przynosić coraz lepsze rezultaty. Po dziesiątkach lat nieskoordynowanych działań obecna koordynacja okazuje się wreszcie skuteczna. Dlatego strategię tę odgrywać będą w najbliższych latach podstawową rolę przy określaniu celów, planu i metod poprawy warunków życia we wszystkich krajach rozwijających się. Dla przygotowujących je rządów pomocny powinien być wydany ostatnio przez Bank Światowy podręcznik (*Poverty Reduction Strategies Sourcebook*). Prezentuje on praktyczną wiedzę zdobytą przez pracowników Banku i MFW podczas udzielania rządów pomocy przy opracowywaniu strategii w różnych krajach i w ramach różnych sektorów. Wydano go w wersji papierowej i umieszczono na stronie internetowej Banku. Jest łatwo dostępny i powinien znacząco usprawnić przygotowywanie strategii przez kolejne kraje rozwijające się.

Bank Światowy nadal będzie udzielał pożyczek na rozwój infrastruktury, zwracając uwagę na efektywność wykorzystywania udzielanej pomocy. Międzynarodowe Stowarzyszenie Rozwoju prawdopodobnie, utrzyma w kolejnych trzyletnich okresach zapoczątkowany w 2002 r. 20-procentowy udział grantów w łącznej wysokości udzielanej pomocy rozwojowej (pozostałą część stanowią będą, tak jak obecnie, nieoprocentowane kredyty długoterminowe). Ocena efektywności dotyczyć będzie w pierwszej kolejności wpływu projektów wsparcia finansowego na zmniejszenie ubóstwa i osiągnięcie MCR.

Należy oczekiwać wzrostu zaangażowania Banku w tych krajach i regionach, które najbardziej potrzebują dodatkowych nakładów finansowych dla osiągnięcia MCR. Dotyczyć to będzie w szczególności regionu Subsaharyjskiej Afryki (tylko tych państw, które będą realizować spójny program rozwoju i zmniejszania ubóstwa) oraz Azji Południowej.

Rozwój wymiany handlowej został uznany za bardzo istotny czynnik zmniejszający ubóstwo. Bank Światowy powinien nadal wspierać kraje rozwijające się w dążeniach do liberalizacji handlu światowego, w szczególności w zakresie handlu artykułami rolnymi. W swoim wystąpieniu podczas sesji plenarnej Światowej Organizacji Handlu w Cancun we wrześniu 2003 r. dyrektor zarządzający Banku Światowego jednoznacznie poparł grupę państw rozwijających się, które domagały się likwidacji subsydiów do eksportu oraz znaczącej redukcji ceł i subsydiów do produkcji, stosowanych przez kraje rozwinięte. Poparcie to będzie miało duże znaczenie w dalszych negocjacjach w ramach rundy negocjacyjnej WTO z Doha. Kwestia ta, stanowiąca istotę Milenijnego Celu Rozwojowego dotyczącego światowego partnerstwa na rzecz rozwoju, jest niezwykle ważna. Wpływa ona bowiem pośrednio na osiągnięcie do 2015 r. zdecydowanej poprawy warunków życia mieszkańców najuboższych państw świata.

Bibliografia

1. *Additions to IDA Resources: Thirteenth Replenishment*. IDA/SecM2002-0488.
2. *Address to the WTO General Council Plenary Session by Shengman Zhang, Managing Director*. World Bank, Cancun, September 10, 2003 (www.worldbank.org).
3. *A Guide to the World Bank*. The World Bank, Washington, DC, 2003.
4. *Annual Review of Development Effectiveness 2003*. Report of the World Bank No. CODE2003-0073.
5. *Debt Sustainability in the Context of Achieving the Millennium Development Goals*. Presentation for the IDA-13 Mid-Term Review, Washington, DC, 2003.
6. *Development Co-operation 2002 Report*. The DAC Journal, OECD, 2003, Vol. 4, No. 1.
7. W. Easterly: *Elusive Quest for Growth*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts, London, England, 2002.
8. *Getting Serious about Meeting the Millennium Development Goals*. A CDF Progress Report, The World Bank, SecM2003-0332, 2003.
9. IDA 12 (2000-2002) – A Retrospective Overview, IDA/R2003-0047.
10. D. Leipziger: *Millennium Development Goals: The Infrastructure Contribution*. The World Bank, September 2002.
11. *Supporting Sound Policies with Adequate and Appropriate Financing: Implementing the Monterrey Consensus at the Country Level*. Report of the World Bank No. SecM2003-0370.
12. *2002 Annual Review of Development Effectiveness*, Report of the World Bank No. 25159.
13. *World Bank Group Executive Director's Annual Report to the Governors*. Washington, DC, September 2003.
14. *World Bank Group Strategic Framework Paper*. Washington, DC, 2001.
15. *The World Bank Annual Report 2003*. Washington, DC, 2003.
16. *World Development Indicators 2003*. The World Bank, Washington, DC, 2003.
17. *World Development Report 1990*. The World Bank, Washington, DC, 1990.
18. *World Development Report 2000/2001 „Attacking Poverty”*. The World Bank, Washington, DC, 2000.
19. *World Development Report 2004 „Making Services Work for Poor People”*. The World Bank, Washington, DC, 2003.
20. www.worldbank.org/cdf – strona poświęcona realizacji Kompleksowego Planu Rozwoju.
21. www.worldbank.org/worldlinks – World Links for Development.